

KAKO BIVŠI STUDENTI I STUDENTICE PROCJENJUJU RAZLIKE IZMEĐU PROFESORA I PROFESORICA?

Joško Sindik

Dječji vrtić »Trnoružica«, Zagreb
josko.sindik@zg.t-com.hr

Primljeno, 17. ožujka 2008.

Cilj. Glavni cilj istraživanja jest pokušaj da se pronađe empirijski odgovor na pitanje: prave li bivši studenti u odnosu prema studenticama razlike u percepciji osobina profesora i profesorica na fakultetima? Problemi istraživanja bili su: kako ispitanici u odnosu prema ispitanicama procjenjuju različite karakteristike profesora i profesorica na fakultetima (1); procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama različite karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora i samo karakteristike profesorica (2); procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama različite karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s komunikacijskim sposobnostima i vještinama, odnosno sa znanstvenim aspektom rada (3); procjenjuju li ispitanici (oba spola, zajedno) koji su psiholozi u odnosu prema onima koji nisu psiholozi različite karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora i samo karakteristike profesorica (4).

Metode. Ispitanici u istraživanju bili su ljudi sa završenom visokoškolskom spremom (N=84, od toga 49 ženskog i 35 muškog spola), koji su diplomirali na različitim fakultetima u Hrvatskoj. Razlikovali su se u odnosu prema dobi, spolu i vrsti studija (društveno-humanistički / ne-društveno-humanistički), te razini obrazovanja. Ispitanici su procjenjivali prvo karakteristike profesora, a zatim profesorica na fakultetima na temelju istih karakteristika iz knjige slovenskog psihologa Vida Pečjaka.

Rezultati i zaključci. I ispitanice i ispitanici skloniji su percipirati kao nešto poželjnije karakteristike koje imaju profesorice (1); ispitanici u odnosu prema ispitanicama nisu skloni procjenjivati različito ni karakteristike profesora ni profesorica, niti sve karakteristike zajedno (2); ispitanici u odnosu prema ispitanicama podjednako procjenjuju karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s komunikacijskim

sposobnostima i vještinama, a ispitanice u odnosu prema ispitanicima procjenjuju da profesori obaju spolova imaju nešto poželjnije karakteristike povezane sa znanstvenim aspektom rada (3); ispitanici koji su psiholozi u odnosu prema nepsihologima nisu skloni procjenjivati različito ni karakteristike profesora ni profesorica, niti sve karakteristike zajedno (4).

Ključne riječi: profesori, spol, studenti, razlike, diskriminacija, karakteristike

UVOD I PROBLEMI

Glavni cilj ovog istraživanja jest pokušaj da se pronade empirijski odgovor na pitanje: prave li bivši studenti razlike u percepciji fakultetskih profesora različitog spola? Polazište za hipotezu o razlikama u percepciji jesu razlike u spolovima, koje mogu biti urođene i društveno uvjetovane. One mogu utjecati i na različitosti u percepcijama profesora različitog spola, međutim i na razlike između ispitanika obaju spolova, koji mogu na različit način percipirati profesore.

Barem su tri načina kako se može pristupati ovoj problematici, i to sa stanovišta empirijskih podataka o: stereotipima, dakle uvjerenjima o karakteristikama tipičnog muškarca i tipične žene (1); biološki utemeljenim razlikama između muškarca i žene (2).

Stereotipi o muškarcima i ženama

Procesi socijalizacije i svakidašnje stereotipne predodžbe, koje predstavljaju nešto što bi moglo označavati »muškost« i »ženskost«, omogućuju neprestanu svijest o tome kakav bi trebao biti naš »pravi« identitet (Devine, 1989; Myers, 1993; Pennington, 1997). Normativna predodžba »ženskosti« i »muškosti« utvrđuje predodžbe koje se čuvaju i koje se iskazuju u određenim socijalnim situacijama svakidašnjega života (Meyer, 1980; Leyens, Yzerbyt i Schadron, 1994; Petz, 1992). Takve normativne predodžbe postaju društvena očekivanja drugih ljudi, ali i očekivanja koja želimo prilikom interakcije s drugim ljudima i sami ispuniti (Kelley i Michela, 1980). Spolni stereotipi su uvjerenja o karakteristikama tipičnog muškarca i tipične žene (Schaefer i Lamm, 1995). Deaux i Lewis (1983, prema Deaux i Lewis, 1984) upućuju na to da postoje četiri komponente spolnih stereotipa: osobine ličnosti,

ponašanja, zanimanja i fizički izgled, prema kojima ljudi razlikuju tipičnog muškarca i tipičnu ženu (Hewstone, 1998). Blisko povezane sa spolnim stereotipima su spolne uloge, koje utječu na spolne stereotype i obrnuto (Weiner, 1985; Weiner, Russell i Lerman, 1979). Spolnu ulogu čine određena ponašanja, stavovi i aktivnosti koje društvena zajednica očekuje od pripadnika određenog spola (Schaefer i Lamm, 1995). Istraživanja iz područja spolnih stereotipa pokazala su da se tipični muškarac smatra asertivnijim, aktivnijim, objektivnijim, racionalnijim i kompetentnijim od tipične žene, a tipična žena se smatra pasivnijom, emocionalnijom, submisivnijom, suosjećajnijom i osjetljivijom od tipičnog muškarca (Spence, Deaux i Helmreich, 1985). Za muškarce se tako smatra da u većoj mjeri posjeduju tzv. instrumentalne karakteristike, na primjer orijentirani su prema cilju, neovisni i odlučni, a za žene da u većoj mjeri posjeduju tzv. ekspresivne karakteristike, na primjer orijentirane su na međuljudske odnose, ljubazne i osjećajne (Spence, Deaux i Helmreich, 1985). Ipak, pokazalo se da spolni stereotipi utječu na procjenu osoba i njihova ponašanja u situacijama kada imamo malo dodatnih informacija o osobi osim njezine pripadnosti socijalnoj kategoriji, a s povećanjem broja drugih informacija utjecaj stereotipa na procjenu osobe se smanjuje (Russell, 1982). Hruška (2000) opisuje kako informacije o spolu aktera utječu na objašnjavanje uspjeha/neuspjeha ovisno o vrsti zanimanja. Moguće je da osoba ima snažne spolne stereotype, a da istodobno bez stereotipa procjenjuje ljude s kojima je često u interakciji. U prosjeku, ljudi imaju različita očekivanja za žene i za muškarce u pogledu osobina ličnosti, ponašanja vezanih uz ulogu, zanimanja, fizičkog izgleda i sposobnosti (Swim i Sanna, 1996; Ross i Fletcher, 1985). Međutim, veliko neslaganje veže se uz pitanje koliko i na koji način ta očekivanja utječu na procjene vezane uz određenu osobu. Veliko područje istraživanja usmjereno je na ispitivanje posljedica spolnog stereotipiziranja na atribucije uspjeha i neuspjeha drugih ljudi.

Biološki utemeljene razlike

U mnogobrojnim inozemnim i istraživanjima provedenim u Hrvatskoj se pokazalo da postoje urođene biološke razlike između muškaraca i žena, koje se odnose na brojne aspekte psihofizičkog funkcioniranja (Hyde, 1994).

Pease i Pease (2003_a, 2003_b) opisuju kako formiranje mozga u maternici i učinak hormona određuju mišljenje i ponašanje, a odgoj utječe

na manji udjel. Autori zaključuju da je jednakost muškaraca i žena političko i moralno pitanje: osnovna razlika (pitanje biološke identičnosti) je znanstvena.

Razlike u osjetilnoj percepciji muškaraca i žena

Istraživanja su pokazala da je tzv. »ženska intuicija« zapravo bolja sposobnost žena da zapaze pojedinosti i promjene u izgledu i ponašanju drugih ljudi. Muškarci lošije zapažaju neverbalnu komunikaciju i uopće komunikaciju. Procjena udaljenosti i druge vještine snalaženja u prostoru bolja je kod muškaraca. U pogledu vizualne percepcije, žene imaju veću bjeloočnicu, bolje zamjećuju nijanse boja zbog većeg broja čunjastih stanica, i također imaju širi periferni vid nego muškarci. Muškarci bolje vide u daljinu (»tunelski vid«), jer imaju općenito veće oči. Kod slušne percepcije, žene čuju bolje od muškaraca i bolje razlikuju zvukove visoke frekvencije. Muškarci se za slušanje koriste jednom polovicom mozga, a žene dvjema. Muškarci ne mogu slušati koncentrirano dvije stvari istodobno, dok žene mogu. Žene bolje prepoznaju osjećaje drugih ljudi. Žene bolje razlikuju zvukove, ali muškarci mogu uspješnije lokalizirati izvor zvuka. U ostalim osjetilnim kanalima, žene su mnogo osjetljivije na dodir, jer imaju tanju kožu nego muškarci. Ženina osjetila mirisa i okusa superiorna su muškarčevim. Žene bolje razlikuju slatke okuse, a muškarci slane i gorke okuse.

Razlike u funkcioniranju mozga

Kod muškaraca su razvijeniji mozgovni centri za upravljanje na daljinu (bitni evolucijski za taktiku organizacije ubijanja, vještinu gađanja u metu). Ženama su razvijeniji mozgovni centri za govor, te emocije: osjetljivije su za emocionalne potrebe drugih, imaju razvijenije interpersonalne vještine, sposobnost komunikacije i obavljanja više stvari istodobno. Ženski mozak ima 30% više veza između polovica mozga nego muški, pa se različiti dijelovi mozga uključuju kod rješavanja istih zadataka (to im omogućava rješavanje više zadataka u isto vrijeme). Žene imaju 3% veću opću inteligenciju od muškaraca (Wechsler, iz Pease i Pease 2003_a), u različitim dobnim i kulturalnim skupinama. Međutim, muškarci imaju čak 4 bilijuna više moždanih stanica nego žene (Pakkenberg, 1997, iz Pease i Pease 2003_a). Diferenciranost mozgovnih pod-

ručja muškarcima omogućuje, primjerice, specifičnu lokaciju mozga za osjećaj smjera (utječe na bolju sposobnost upravljanja i orijentacije). Kod žena, diferencirana su područja za govor, što je vjerojatno razlog veće privlačnosti područja kao što su terapija, savjetovanje i učenje. Za govorne zadatke, žene rabe obje polovice mozga, muškarci samo lijevu. To je razlog i boljeg rukopisa kod žena: specifični centri za jezik oblikovani su za bolju uporabu jezika (pisani i govoreni). Lijeva strana mozga djevojčica se bolje razvija nego kod dječaka, dok se desna strana mozga brže razvija kod dječaka. Dječaci imaju bolje prostorne, logičke i percepcijske vještine, zbog čega su bolji u matematici, građevinarstvu, rješavanju problema i slagalica (Benbow i Stanley, 1983). Na trodimenzionalnim video-testovima četverogodišnji dječaci su nadmašivali djevojčice u omjeru 4:1. Dječaci su mnogo uspješniji u zadacima okulomotorne koordinacije, te u matematičkim sposobnostima (Benbow i Stanley, 1983). Desna polovica mozga se kod dječaka brže razvija, dok se kod djevojčica obje hemisfere razvijaju ravnomjerno. U pogledu vrijednosnih orijentacija, pokazalo se da već kod djevojčica i dječaka, djevojčice preferiraju ljude, a dječaci stvari. Također, dječaci su kompetitivniji, a djevojčice više surađuju.

Razlike između muškaraca su uvjetovane hormonalno. Naime, dokazano je da više razine estrogena kod žena utječu na poboljšani izgovor i fine motoričke vještine (Pease i Pease 2003_a). Razina testosterona u pozitivnoj je korelaciji s prostornim sposobnostima žena.

Osim urođenih bioloških razlika muškaraca i žena, postoje i razlike koje su kulturalno, odnosno vrijednosno uvjetovane. Najčešće je vrlo teško razlučiti udjel varijance biološkog i kulturalnog u nekom ponašanju. U novijem istraživanju provedenom u Hrvatskoj mogu se prepoznati razlike u ponašanju muškaraca i žena, koje su dijelom biološki uvjetovane, a dijelom su stvar vrijednosne orijentacije (stereotipa). U istraživanju Čubranić (2005), na 1577 ispitanika, posloprimaca na portalu »MojPosao«, različitih zanimanja, dobiven je, između ostalih, i podatak da su žene mnogo lojalniji zaposlenici u odnosu prema muškarcima. Naime, u pogledu faktora koji su najvažniji na poslu, u prosjeku su muškarcima i ženama podjednako bitne većinom slične karakteristike (plaća, mogućnost osobnog razvoja, sigurnost radnog mjesta, osjećaj ostvarenja svojih potencijala, odnos s kolegama, uvjeti rada). Međutim, prema rezultatima Čubranić (2005) te Salković (2004), vjerojatno je da su žene percipirano, a prema nekim objektivnim pokazateljima (visina osobnog dohotka), i više diskriminirane sa strane poslodavaca, što tek

povremeno primjećuju ispitanici u tim istraživanjima. Muškarcima je mnogo važnija kreativnost posla, odgovornost, a ženama mogućnost hijerarhijskog napredovanja, te odnos s nadređenim. Međutim, u pogledu strukture radnog dana, ženama je znatno važnije vrijeme za privatni život, dok je muškarcima veći prioritet zanimljivost posla i izazov u radnim zadacima. Kod zadovoljnih zaposlenika, muškarci imaju znatno veća očekivanja o napretku kod trenutnog poslodavca (27% prema 18% žena), pa manje razmišljaju o promjeni tvrtke, dok su žene spremnije zadržavati postojeće stanje čak i kad su nezadovoljne na poslu. S druge strane, kad se razmatraju nezadovoljni zaposlenici u odnosu prema spolu, žene puno rjeđe bježe od obveza, i manje su sklone remetiti produktivnost i radne odnose. Dakle, muškarci su konfliktniji kad su nezadovoljni i više skloni »sabotiranju«.

Salković i suradnici (2004) utvrđuju spolne razlike u poslovnom svijetu. Čak 89% žena smatra da bi pozitivan odgovor vezan uz obiteljske planove (brak i djeca) umanjio šanse za dobivanje posla, dok to za sebe smatra samo 30% muškaraca. Fizički izgled utječe na šanse dobivanja posla, podjednako i kod muškaraca i kod žena, s tim da je važnost fizičkog izgleda naglašena kod poslova žena u direktnom kontaktu s klijentom, te kod rukovodećih i marketinških aktivnosti muškaraca. Muškarci su skloniji promjeni posla, smatraju žene i muškarci. Mišljenje da lakše napreduju žene bez djece podržava 72% ispitanika obaju spolova. Oženjen muškarac percipiran je kao stabilna i pouzdana osoba, dok je to »ometajući faktor« za ženu. I žene (71%) i muškarci (48%) procjenjuju da muškarci imaju veće šanse za profesionalni napredak. Međutim, muškarci su skloni percipirati da su šanse podjednake (47%). U prosjeku su žene 15% slabije plaćene od muškaraca, za istu vrstu radnog mjesta, a ta se razlika penje do 20% s višim razinama odgovornosti. Veći broj ispitanika preferirao bi raditi u organizaciji čija se struktura sastoji od muških članova. Premda je većina zaposlenika sklona tvrditi da im je spol nevažan u pogledu rukovođenja, žene preferiraju muškarce kao šefove više nego druge žene. Muškarcima je spol rukovoditelja totalno irelevantan. Po mišljenju zaposlenika obaju spolova, premda je za gotovo 60% spol nadređenog irelevantan, i muškarci i žene se slažu da žene-šefovi imaju više razumijevanja prema podređenima.

Glavni cilj ovog istraživanja bio je pokušaj da se pronade empirijski odgovor na pitanje: prave li bivši studenti u odnosu prema studenticama razlike u percepciji osobina profesora i profesorica na fakultetima?

Kako bi studenti mogli percipirati profesore i profesorice ?

U literaturi nisu pronađena istraživanja koja se direktno tiču percepcije spolnih razlika između profesora i profesorica koju su procjenjivali njihovi studenti. Stoga su polazišta za pretpostavke o ovim percepcijama izvedene indirektno. Jedna je hipoteza da razlike u osobinama profesora i profesorica proizlaze ponajprije iz biološki uvjetovanih razlika muškaraca i žena. Rečenice muškaraca kraće su od rečenica žena i više su strukturirane: imaju jednostavan uvod, jasnu poentu i zaključak. Mozak muškarca ima posebno razvijene centre za rječnik, jer im je važna definicija i značenje (moći priopćiti informaciju s malim brojem riječi). Dakle, profesori bi trebali imati »kvalitetniji znanstveni um«, pa bi u karakteristikama povezanim s znanstvenim aspektom rada trebali biti prepoznati kao uspješniji, od ispitanika obaju spolova.

S druge strane, biti profesor na fakultetu znači biti i dobar konzultant, dobro komunicirati sa studentima. Fiziološki, mozgov i žena su orijentirani na proces komunikacije, bolje prepoznaju neverbalnu komunikaciju, uspješnije verbalno komuniciraju. Profesorice bi trebale biti prepoznate kao uspješnije u komunikacijskim aspektima »profesor-ske« uloge od ispitanika obaju spolova. Međutim, biološke činjenice u ovom slučaju podržavaju i spolni stereotipi. Odatle proizlazi da je vjerojatno da će ispitanici, odnosno ispitanice, više težiti prepoznavanju onih osobina koje su za određeni spol relevantne. Dakle, moguće je da bi ispitanici mogli profesore percipirati kao uspješnije u znanstvenim aspektima rada, a ispitanice profesorice kao bolje u komunikacijskim sposobnostima. Stoga se može očekivati da će ispitanice biti nešto sklonije percepciji razlika među profesoricama i profesorima na fakultetima.

Na temelju ovih pretpostavki utvrđeni su i problemi istraživanja:

1. kako ispitanici u odnosu prema ispitanicama procjenjuju različite karakteristike profesora i profesorica na fakultetima;
2. procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama različito karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora i samo karakteristike profesorica;
3. procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama različito karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s komunikacijskim sposobnostima i vještinama, odnosno sa znanstvenim aspektom rada;

4. procjenjuju li ispitanici (obaju spolova zajedno) koji su psiholozi u odnosu prema onima koji nisu psiholozi različito karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora i samo karakteristike profesorica.

METODE

Ispitanici

Ispitanici koji su sudjelovali u istraživanju tvorili su prigodni uzorak, izabran u prvome redu prema kriteriju postignute minimalno visokoškolske stručne spreme na različitim fakultetima u Hrvatskoj (N=84, od toga 49 ženskog i 35 muškog spola). Mjerni instrument poslan im je putem e-maila, a ispitanici su sami mogli odlučiti o sudjelovanju u istraživanju. Ispitanici (izuzevši po spolu) su se međusobno razlikovali po kronološkoj dobi (prosječna dob 37 godina, za muškarce i za žene, u rasponu od 23 do 71 godine života), te vrsti obrazovanja. Među ispitanicima bilo je čak 37 psihologa, a čak 70 ispitanika koji su završili studije društveno-humanističke znanosti. Naglašena je isključivo znanstvena svrha prikupljanja podataka, u svrhu osiguravanja vjerodostojnosti odgovora. Detaljni prikaz strukture uzorka ispitanika dan je u tablici 1.

Tablica 1. Struktura uzorka ispitanika i ispitanica

ispitanici/ obilježja	psiholozi	nepsiholozi	društveni humanisti	ostali	VSS	mr., dr.	ukupno
muškarci	12	23	24	11	29	6	35
žene	25	24	46	3	45	4	49
ukupno	37	47	70	14	74	10	84

Mjerni instrument i varijable

Instrument koji je korišten u istraživanju zapravo je skala procjene koja označava stupanj razvijenosti pojedine karakteristike kod profesora, odnosno profesorica (nazvana Stavovi prema profesorima različitog spola – skraćeno SPPRS). Procjena brojkom »1« značila je da je određena karakteristika razvijena u vrlo maloj mjeri ili nimalo, dok je procjena »5« značila da je određena karakteristika izrazito razvijena

kod pojedinog profesora ili profesorice. Popis procjenjivanih karakteristika napravljen je na temelju prilagođenog popisa osobina iz knjige slovenskog psihologa Vida Pečjaka (*Psihologija treće dobi*), koji je sastavila AIRMA grupa, komparirajući osobine mladih i starijih profesora na fakultetima.

U istraživanju je bilo ukupno 58 varijabli (popisane u tablici 2), od kojih su dvije demografske varijable bile nezavisne (spol te završen studij psihologije), dok su preostale bile zavisne varijable: karakteristike profesora muškog te ženskog spola. Naime, ispitanici su procjenjivali u kolikoj su mjeri iste karakteristike prisutne napose kod profesora (muškaraca) te posebno kod profesorica (žena). Primjerice, svi ispitanici su procjenjivali u kolikoj su mjeri njihovi profesori bili kvalitetni predavači, a zatim napose koliko su njihove profesorice bile kvalitetne predavačice, itd. Dakle, iste karakteristike su procjenjivali dva puta: prvi put procjenjujući profesore, a drugi put procjenjujući profesorice.

Za potrebe analize podataka, na temelju kvalitativne analize karakteristike profesora i profesorica razvrstane su kao komunikacijske sposobnosti i vještine, dok su sve ostale hipotetski pridružene znanstvenom aspektu njihova rada.

Metode obrade podataka

U obradi rezultata, korištene su aritmetičke sredine i standardne devijacije, za utvrđivanje karakteristika, posebno profesora, a posebno profesorica, koje su davali napose ispitanici, odnosno ispitanice.

Diskriminacijskim analizama, razlike u procjenama između ispitanika i ispitanica analizirane su na trima razinama, tj. prema procijenjenim: (1) karakteristikama profesora i profesorica (zajedno); (2) karakteristikama profesora; (3) karakteristikama profesorica.

Izuzevši za varijablu spola, uspoređivane su procjene karakteristika profesora i profesorica koje su davali ispitanici i ispitanice koji su završili ili nisu završili studij psihologije.

Premda je korišten prvi put kod nas, i nije riječ o upitniku u pravom smislu riječi (već je sastavljen na temelju simptomatskog opisa karakteristika koje su korištene za usporedbu starijih i mladih profesora), pouzdanost korištenog upitnika SPPRS pokazala se vrlo visokom. Cronbach-alfa koeficijent interne konzistencije iznosio je čak ,92. Prosječna korelacija između pojedinih čestica bila je relativno niska (,18).

Međutim, budući da upitnik i nije namijenjen jedinstvenom predmetu mjerenja, ovakav rezultat je očekivan.

REZULTATI I RASPRAVA

Teorijski, bile su moguće dvije potencijalno oprečne tendencije u odgovorima ispitanika i ispitanica: težnja da se izjednači po sposobnostima i karakteristikama ponašanje profesora i profesorica, odnosno težnja da se istaknu razlike u sposobnostima i karakteristikama ponašanja profesora i profesorica.

Na rezultate je, izuzevši prigodni uzorak ispitanika (te nešto veći uzorak ispitanica nego ispitanika), mogla utjecati i činjenica da je u istraživanju sudjelovao i velik broj psihologa, koji su »tradicionalno« nepouzdana uzorak ispitanika (Sindik, 2006). Napokon, većina ispitanika je diplomirala na društveno-humanističkim studijima, što se moglo reflektirati i na odgovore ispitanika te na zastupljenost profesora po spolu na tim studijima (nešto veći broj profesorica).

S druge strane, na rezultate je mogla utjecati i objektivna mogućnost da postoji inicijalna selekcija profesora, u smislu preferencije za vlastito znanstveno usavršavanje (u smislu istraživačkog rada), te rada sa studentima i vezano uz nastavu. Također, moguće je da su profesori različitih spolova različito motivirani za rad, ovisno o vrsti studija na kojem predaju. Naime, za profesore na društveno-humanističkim studijima (izuzevši studije prava i ekonomije) rad na fakultetu potencijalno je visoko društveno vrednovan, te je potencijalno »najbolji posao koji se može dobiti«. Napokon, moguće je da bivši studenti tehničkih zanimanja preferiraju rad u praksi, koji je najčešće bolje plaćen, a potencijalno nosi i viši društveni ugled, u odnosu prema radu na fakultetu. Bitan ograničavajući faktor istraživanja mogla je biti i činjenica da je većina profesora na tehničkim fakultetima muškog, a na društveno-humanističkim studijima ženskog spola (prema opaskama ispitanika i ispitanica).

Kako ispitanici/ispitanice procjenjuju profesore/profesorice (prvi problem)

U tablici 2 dani su prosječni rezultati za iste karakteristike (procijenjene posebno za profesore, a posebno za profesorice), koje su davali posebno ispitanici, a posebno ispitanice.

Najveće prosječne vrijednosti (aritmetičke sredine) svih karakteristika profesora i profesorica (zajedno) koje su procjenjivale **ispitanice** za profesore i profesorice: motiviranost za vlastiti posao profesorica, pouzdanost, tj. dosljednost profesorica, kritičnost profesorica, preciznost profesorica, kvalitetna predavačica profesorica, uspješno komuniciranje profesorica. **Ispitanici** percipiraju kao najnaglašenije sljedeće karakteristike profesora i profesorica (zajedno): preciznost profesorica, pouzdanost profesorica, pamćenje profesorica, kritičnost profesorica, kritičnost profesora, kvantiteta znanja i poznavanja različitih vještina profesora.

Što se tiče procjene najmanje naglašenih karakteristika, ova tendencija nije toliko uočljiva (dakle, procijenjene osobine s najmanjim vrijednostima aritmetičkih sredina su podjednako prisutne i kod profesora i kod profesorica). Najmanje prosječne vrijednosti svih karakteristika koje su procjenjivale **ispitanice** za profesore i profesorice su: spremnost na rizik profesorica, spremnost na rizik profesora, smisao za timski rad profesora, inventivnost profesora. **Ispitanici** percipiraju kao najslabije izražene sljedeće karakteristike profesora i profesorica: spremnost na rizik profesorica, stvaralaštvo profesorica, spontanost profesora, inventivnost profesora, inventivnost profesorica. Premda nije riječ o jednom od glavnih problema istraživanja, utvrđena je i Pearsonova korelacija između kronološke dobi ispitanika i ispitanica te procjena pojedinih karakteristika. Pokazalo se da su sve značajne korelacije sa karakteristikama profesora i profesorica negativnog predznaka, dakle mlađi ispitanici pozitivnije procjenjuju njihove karakteristike.

Na temelju dobivenih vrijednosti aritmetičkih sredina, može se zaključiti: i ispitanice i ispitanici skloniji su percipirati kao nešto naglašenije (poželjnije) karakteristike koje imaju profesorice (svih 6 najnaglašenijih osobina za ispitanice, te 4 od 6 osobina za ispitanike). Na temelju ovih podataka može se pretpostaviti da vjerojatno ispitanici imaju manju potrebu »favorizirati« vlastiti spol u odnosu prema procjenjivanim karakteristikama. Naime, budući da su u povijesti većinom bile više spolno diskriminirane upravo žene (Hyde, 1994), moguće je da su one i »osjetljivije« na problematiku spolnih razlika. S druge strane, možda su spolne razlike (općenito, pa tako i među profesoricama i profesorima) muškarci više skloni »ignorirati«, dakle ne percipirati kao takve (Swim i Sanna, 1996).

Drugo, jednostavnije (ali ne i manje vjerojatno) tumačenje može biti i realna činjenica da su za ispitanike i ispitanice u ovom istraživanju u realnosti možda profesorice uistinu bile kvalitetnije u smislu

znanstveno-pedagoške kompetencije. Naime, moguće je da je posao u području prosvjete općenito nešto više povezan sa »ženskom« težnjom poticanja rasta i razvoja, dok su muškarci više orijentirani na uspjeh u drugim vrstama djelatnosti.

Tablica 2. Pregled prosječnih rezultata za sve procijenjene karakteristike (posebno za profesore, a posebno za profesorice) koje su davali ispitanici (39) te ispitanice (45)

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
	Ispitanice		Ispitanici	
Spontanost (M)	1,89	0,58	1,67	0,69
Spontanost (Ž)	1,91	0,64	1,72	0,57
Kvalitetni mentori diplomskih, disertacijskih i drugih radova (M)	2,18	0,62	2,11	0,58
Kvalitetne mentorice diplomskih, disertacijskih i drugih radova (Ž)	2,23	0,64	2,17	0,62
Interes za bit problema, veći nego za širinu (M)	2,20	0,67	2,22	0,55
Interes za bit problema, veći nego za širinu (Ž)	2,23	0,57	2,06	0,64
Holistički pristup problemu, više nego elementaristički (M)	1,86	0,59	2,00	0,59
Holistički pristup problemu, više nego elementaristički (Ž)	1,98	0,63	2,00	0,59
Kritičnost (M)	2,36	0,65	2,33	0,49
Kritičnost (Ž)	2,39	0,65	2,33	0,69
Smisao za timski rad (M)	1,64	0,65	1,94	0,80
Smisao za timski rad (Ž)	2,05	0,78	1,78	0,65
Interes za šira područja, koja nisu usko u vezi sa vlastitom specijalizacijom (M)	1,80	0,73	2,11	0,58
Interes za šira područja, koja nisu usko u vezi sa vlastitom specijalizacijom (Ž)	1,82	0,66	2,17	0,79
Kvalitetan predavač (M)	2,18	0,62	2,06	0,73
Kvalitetna predavačica (Ž)	2,39	0,58	2,22	0,55
Egocentričnost (M)	2,27	0,69	2,22	0,73
Egocentričnost (Ž)	1,93	0,66	2,06	0,73

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
	Ispitanice		Ispitanici	
Uravnotežena ličnost (M)	1,89	0,58	1,94	0,54
Uravnotežena ličnost (Ž)	2,16	0,61	2,17	0,62
Uspješno rješavaju problem (M)	2,07	0,62	2,06	0,80
Uspješno rješavaju problem (Ž)	2,07	0,55	2,22	0,85
Kvaliteta organizacije znanstvenog rada (M)	2,25	0,58	2,28	0,57
Kvaliteta organizacije znanstvenog rada (Ž)	2,30	0,59	2,28	0,67
Kvantiteta znanja i poznavanja različitih vještina (M)	2,25	0,69	2,33	0,59
Kvantiteta znanja i poznavanja različitih vještina (Ž)	2,27	0,69	2,22	0,65
Tolerancija za konflikte (Ž)	1,86	0,63	1,89	0,76
Tolerancija za konflikte (M)	2,07	0,66	2,11	0,76
Tolerancija na frustracije (M)	1,86	0,70	1,78	0,55
Tolerancija na frustracije (Ž)	1,98	0,55	2,00	0,59
Vještina uspješnog komuniciranja (M)	1,89	0,54	1,94	0,73
Vještina uspješnog komuniciranja (Ž)	2,36	0,69	2,17	0,71
Točnost (M)	2,09	0,74	2,11	0,83
Točnost (Ž)	2,39	0,65	2,44	0,62
Pouzdanost, dosljednost (M)	2,20	0,63	2,17	0,62
Pouzdanost, dosljednost (Ž)	2,41	0,58	2,39	0,50
Osjetljivost na probleme, svijest o problemima (M)	1,89	0,65	2,06	0,64
Osjetljivost na probleme, svijest o problemima (Ž)	2,18	0,66	2,17	0,62
Produktivnost (M)	2,16	0,43	2,11	0,58
Produktivnost (Ž)	2,25	0,53	1,89	0,58
Korisna inteligencija (M)	2,20	0,67	2,33	0,59
Korisna inteligencija (Ž)	2,20	0,63	2,17	0,51
Brzina rada (M)	2,07	0,59	2,06	0,54
Brzina rada (Ž)	2,14	0,51	1,94	0,64
Stvaralaštvo (M)	2,02	0,55	1,94	0,73

Varijable	Aritmetička sredina	Standardna devijacija	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
	Ispitanice		Ispitanici	
Stvaralaštvo (Ž)	2,14	0,35	1,67	0,59
Inventivnost (M)	1,70	0,35	2,11	0,76
Inventivnost (Ž)	2,07	0,44	1,72	0,67
Pamćenje (M)	2,18	0,29	2,22	0,43
Pamćenje (Ž)	2,30	0,31	2,39	0,50
Izvornost, originalnost (M)	1,93	0,48	1,94	0,64
Izvornost, originalnost (Ž)	2,02	0,39	1,94	0,64
Spremnost na rizik (M)	1,66	0,32	1,89	0,68
Spremnost na rizik (Ž)	1,59	0,39	1,56	0,51
Motiviranost za vlastiti posao (M)	2,30	0,31	2,17	0,51
Motiviranost za vlastiti posao (Ž)	2,55	0,30	2,28	0,57

Legenda:

(M) – karakteristike profesora

(Ž) – karakteristike profesorica

Napomena: *podebljani (bold) su nazivi karakteristika koje su na temelju kvalitativne analize razvrstane kao komunikacijske sposobnosti i vještine, dok se sve ostale hipotetski odnose na znanstveni aspekt rada*

Procjenjuju li ispitanici/ispitanice različito profesore/profesorice (drugi problem)

Procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama različito karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora te samo karakteristike profesorica, provjereno je postupkom diskriminacijske analize u odnosu prema nezavisnoj varijabli spola ispitanika. Dakle, provedene su tri diskriminacijske analize: posebno za sve procjenjivane karakteristike, pa za karakteristike profesora, a zatim za karakteristike profesorica (tablica 3).

Tablica 3. Diskriminacijska analiza: razlike u procjenama svih karakteristika zajedno te posebno samo karakteristika profesora, a posebno samo karakteristika profesorica u odnosu prema nezavisnoj varijabli spola ispitanika

Varijable	Wilksova λ	F-test	p
karakteristike profesora i profesorica zajedno	0,01	3,89	> ,10
karakteristike profesora	0,54	0,96	> ,20
karakteristike profesorica	0,63	0,65	> ,20

Napomena: cjelokupni popis karakteristika za sve tri vrste analize vidljivi su u tablici 2: osobine obilježene s (M) su karakteristike profesora, (Ž) profesorica, a sve karakteristike zajedno su sve popisane karakteristike koje se nalaze u tablici 2 bez obzira na to je li riječ o osobinama profesora ili profesorica

Ni za karakteristike profesora, ni za karakteristike profesorica, niti za profesore i profesorice zajedno, diskriminacijske funkcije statistički značajno ne razlikuju ispitanike različitog spola. Naime, Wilksove λ diskriminacijskih funkcija ne razlikuju značajno centroide grupa ispitanika odnosno ispitanica. Vrlo malen broj pojedinačnih statistički značajnih razlika (kada ispitanici obaju spolova posebno procjenjuju karakteristike profesora, pa zatim profesorica) općenito je vrlo malen (svega 6 od mogućih 56).

Drugim riječima, ni ispitanici ni ispitanice nisu skloni da bilo profesore, bilo profesorice, procjenjuju različito, u odnosu prema procjenjivanim karakteristikama. Ovakav rezultat upućuje na vjerojatnu odsutnost spolnih stereotipa kod ispitanika i ispitanica (usprkos manjim iznimkama, vidljivim u vrijednostima aritmetičkih sredina procjena pojedinih karakteristika). S druge strane, moguće je i da su interindividualne varijacije u procjenama karakteristika profesorica i profesora veće nego one koje proizlaze iz eventualnih spolnih razlika. Dakle, premda se na temelju vrijednosti aritmetičkih sredina čini da su profesorice nešto pozitivnije procijenjene u odnosu prema profesorima, ove razlike zapravo nisu statistički značajne. Moguće je da ovi rezultati reflektiraju činjenicu da su karakteristike pojedinog profesora, bez obzira na spol, više uvjetovane njegovim karakteristikama ličnosti i njegovim odnosom prema poslu nego spolnim razlikama.

Razlike u procjenama komunikacijskih i znanstvenih sposobnosti i vještina (treći problem)

Procjenjuju li ispitanici u odnosu prema ispitanicama na različit način karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s komunikacijskim sposobnostima i vještinama, te one povezane sa znanstvenim aspektom rada, provjereno je također postupcima diskriminacijskih analiza u odnosu prema nezavisnoj varijabli *spola* ispitanika. Rezultati su vidljivi u tablicama 4 i 5. Utvrđeno je da diskriminacijska funkcija statistički značajno ne razlikuje ispitanike i ispitanice u odnosu prema percepciji komunikacijskih sposobnosti i vještina profesora i profesorica (zajedno). Međutim, diskriminacijska funkcija statistički značajno razlikuje ispitanike različitog spola za procjene karakteristika povezanih s znanstvenim aspektom rada kod profesora obaju spolova (tablice 4 i 5). Centroidi grupa bili su: za ispitanike $-2,95$, a za ispitanice $1,21$, dakle u ovim osobinama u prosjeku ispitanice daju poželjnije (pozitivnije) procjene karakteristika profesora i profesorica u odnosu prema ispitanicama.

Broj pojedinačnih statistički značajnih razlika (za karakteristike povezane sa znanstvenim aspektom rada), uspoređenih univarijantnim t-testovima, za karakteristike u kojima ispitanici i ispitanice različito procjenjuju profesore, odnosno profesorice, iznosi čak 13 od mogućih 34 (to su zapravo značajni koeficijenti diskriminacijske funkcije u tablici 5). Od toga je 6 značajnih razlika pronađeno kod karakteristika koje opisuju profesorice, a 7 kod karakteristika koje opisuju profesore. S druge strane, inspekcijom aritmetičkih sredina, uočljivo je da su za parove istih karakteristika (npr. spontanost, širina interesa, itd.) profesorice u pravilu nešto bolje procijenjene (veće vrijednosti aritmetičkih sredina), bez obzira na to daju li procjene ispitanice ili ispitanici.

Drugim riječima, niti ispitanici, niti ispitanice nisu skloni znatnije percipirati razlike između profesora i profesorica isključivo u smjeru »favoriziranja« vlastitog spola. Međutim, u karakteristikama kod kojih su pronađene značajne razlike između profesora i profesorica, ispitanici i ispitanice percipiraju u većini slučajeva »poželjnije« karakteristike profesorica, za karakteristikama koje opisuju znanstveni aspekt rada. Iznimke su stvaralaštvo te spremnost na rizik, karakteristike koje su značajno pozitivnije procijenjene za profesore u odnosu prema ispitanicama. Premda je dobiveni rezultat s aspekta hipoteza o »poželjnijim« komunikacijskim karakteristikama profesorica, te »znanstvenim« ka-

rakteristikama profesora praktički suprotan očekivanjima, vjerojatno je da nužna povezanost komunikacijskog i znanstvenog aspekta rada profesora obaju spolova uvjetuje i razlike koje nisu bile očekivane. Činjenica je i da je većina ispitanika i ispitanica studirala na istim ili sličnim vrstama fakulteta (npr. skoro polovica ukupnog broja ispitanika koji su psiholozi, većinom su studirali na Filozofskom fakultetu u Zagrebu). Dakle, rezultat može biti i posljedica specifičnog uzorka procjenjivanih profesora i profesorica.

Tablica 4. Diskriminacijska analiza: razlike u procjenama svih karakteristika profesora i profesorica (zajedno) koje se odnose na komunikacijske kompetencije, odnosno na znanstveni aspekt rada u odnosu prema nezavisnoj varijabli spola ispitanika

Skupine varijabli	Wilksova λ	F- test	p
komunikacijske sposobnosti i vještine profesora i profesorica (oba spola zajedno)	0,74	0,62	> 0,20
znanstveni aspekt rada profesora i profesorica (oba spola zajedno)	0,21	2,56	< 0,01

Napomena: *podebljani (bold) su nazivi karakteristika koje su na temelju kvalitativne analize razvrstane kao komunikacijske sposobnosti i vještine, dok se sve ostale hipotetski odnose na znanstveni aspekt rada; cjelokupni popis karakteristika vidljiv je u tablici 2: osobine obilježene s (M) su karakteristike profesora, (Ž) profesorica, a sve karakteristike zajedno su sve popisane karakteristike u tablici bez obzira na to je li riječ o osobinama profesora ili profesorica*

Tablica 5. Diskriminacijska analiza: razlike u procjenama svih karakteristika profesora i profesorica (zajedno) koje se odnose na znanstveni aspekt rada u odnosu prema nezavisnoj varijabli spola ispitanika (diskriminacijski koeficijenti)

Varijable	Diskriminacijski koeficijenti
Spontanost (M)	-0,79
Spontanost (Ž)	1,27
Interes za bit problema, veći nego za širinu (M)	-0,62
Interes za bit problema, veći nego za širinu (Ž)	-0,41
Holistički pristup problemu, više nego elementaristički (M)	0,81
Holistički pristup problemu, više nego elementaristički (Ž)	-0,99

Varijable	Diskriminacijski koeficijenti
Interes za šira područja koja nisu usko u vezi s vlastitom specijalizacijom (M)	0,93
Interes za šira područja koja nisu usko u vezi s vlastitom specijalizacijom (Ž)	-1,44
Uspješno rješavaju problem (M)	-0,69
Uspješno rješavaju problem (Ž)	-0,08
Osjetljivost na probleme, svijest o problemima (M)	1,55
Osjetljivost na probleme, svijest o problemima (Ž)	-0,08
Kvaliteta organizacije znanstvenog rada (M)	-0,65
Kvaliteta organizacije znanstvenog rada (Ž)	0,59
Kvantiteta znanja i poznavanja različitih vještina (M)	-0,21
Kvantiteta znanja i poznavanja različitih vještina (Ž)	0,85
Produktivnost (M)	-1,44
Produktivnost (Ž)	0,21
Korisna inteligencija (M)	-0,68
Korisna inteligencija (Ž)	0,47
Brzina rada (M)	0,16
Brzina rada (Ž)	-0,53
Stvaralaštvo (M)	0,74
Stvaralaštvo (Ž)	-1,53
Inventivnost (M)	2,42
Inventivnost (Ž)	0,10
Pamćenje (M)	-0,46
Pamćenje (Ž)	0,59
Izvornost, originalnost (M)	-0,68
Izvornost, originalnost (Ž)	-0,15
Spremnost na rizik (M)	-0,78
Spremnost na rizik (Ž)	-0,85
Motiviranost za vlastiti posao (M)	0,62
Motiviranost za vlastiti posao (Ž)	0,73

Napomena: istaknuti su diskriminacijski koeficijenti koji značajno diskriminiraju ispitanike i ispitanice

Razlike u procjenama psihologa i nepsihologa (četvrti problem)

Procjenjuju li ispitanici (oba spola, zajedno) različito karakteristike: i profesora i profesorica zajedno, samo karakteristike profesora i samo karakteristike profesorica, procijenjeno je u odnosu prema nezavisnoj varijabli *psiholozi (nepsiholozi)*.

U tablici 6, utvrđeno je da tri diskriminacijske funkcije statistički značajno ne razlikuju bivše studente psihologije u odnosu prema bivšim studentima drugih vrsta studija, niti za sve karakteristike profesora, niti za sve karakteristike profesorica, niti za sve karakteristike zajedno (profesori obaju spolova). Dakle, vjerojatno je da psiholozi i »ne-psiholozi« ne percipiraju različitost karakteristika profesorica, niti profesora, niti jednih i drugih zajedno (bez obzira na to koju su vrstu fakulteta završili). Tomu mogu biti razlog njihove realne osobine, ali i specifičan pristup procjenjivanju bivših studenata psihologije (koji možda imaju edukacijom stečenu različitu semantiku procjenjivanih osobina) u odnosu prema bivšim studentima drugih vrsta studija. Veliki udjel studenata i studentica psihologije u ukupnom uzorku mogao je utjecati na smanjenje očitovanja tendencije razlikovanja karakteristika profesora i profesorica. Potencijalna veća objektivnost psihologa u procjeni osobina mogla je, naime, smanjiti utjecaj spolnih stereotipa. Dakle, procjene su se možda više rukovodile realnim inter-individualnim, a manje (navodnim i realnim) spolnim razlikama.

Tablica 6. Diskriminacijska analiza: razlike u procjenama svih karakteristika zajedno te posebno samo karakteristika profesora, a posebno samo karakteristika profesorica u odnosu prema nezavisnoj varijabli studija psihologije

Skupina varijabli	Wilksova λ	F- test	p
karakteristike profesora i profesorica zajedno	0,07	0,65	> 0,20
karakteristike profesora	0,50	1,15	> 0,20
karakteristike profesorica	0,49	1,08	> 0,20

Napomena: cjelokupni popis karakteristika za sve tri vrste analize vidljivi su u tablici 1: osobine obilježene s (M) su karakteristike profesora, (Ž) profesorica, a sve karakteristike zajedno su sve popisane karakteristike u tablici bez obzira na to je li riječ o osobinama profesora ili profesorica

S obzirom na to da istraživanje sadržava mnogobrojna ograničenja, navedena na početku rasprave, i mogućnost generalizacije rezultata vrlo je ograničena. U budućim istraživanjima pogodno bi bilo osigurati stratificirani uzorak od većeg broja ispitanika obaju spolova, iz populacije bivših studenata kojima su na studijima predavali u podjednakoj mjeri i profesori i profesorice. Tada bi mogućnost generalizacije bila znatno veća.

Zaključci

1. Uvidom u procijenjene osobine profesora i profesorica može se zaključiti da su i ispitanice i ispitanici skloniji percipirati kao nešto naglašenije (poželjne) karakteristike koje imaju profesorice.
2. Ni ispitanici ni ispitanice nisu skloni procjenjivati različito niti karakteristike profesora niti profesorica, niti sve karakteristike zajedno.
3. Ispitanici u odnosu prema ispitanicama na podjednak način procjenjuju karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s komunikacijskim sposobnostima i vještinama. Međutim, ispitanici u odnosu prema ispitanicama značajno različito procjenjuju karakteristike profesora i profesorica (zajedno) povezane s znanstvenim aspektom rada. Ispitanice u odnosu prema ispitanicama procjenjuju da profesori obaju spolova imaju nešto poželjnije karakteristike povezane s znanstvenim aspektom rada.
4. Ispitanici koji su psiholozi u odnosu prema nepsiholozima nisu skloni procjenjivati različito niti karakteristike profesora niti profesorica, niti sve karakteristike zajedno.

Istraživanje posjeduje mnoga ograničenja, pa je mogućnost generalizacije ograničena.

Literatura

- Benbow, Camilla P. i Stanley, Julian C. (1983), »Sex differences in mathematical reasoning ability: more facts«, *Science*, 222, 1029–1031.
- Čubranić, Vera (2005), *Može li se zadovoljstvo platiti*, Zagreb: Selectio.
- Deaux, Kay i Lewis, Laurie L. (1984), »Structure of Gender Stereotypes: Interrelationships Among Components and Gender Label«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 46(5), 991–1004.
- Devine, Patricia G. (1989), »Stereotypes and Prejudice: Their Automatic and Controlled Components«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5–18.
- Hewstone, Miles (1998), *Causal Attribution: From Cognitive Processes to Collective Beliefs*, Oxford: Basil Blackwell.
- Hruška, Marko (2000), *Ispitivanje utjecaja informacije o spolu aktera na objašnjavaње uspjeha/neuspjeha ovisno o vrsti zanimanja* (diplomski rad), Zagreb: Filozofski fakultet.
- Hyde, Janet S. (1994), *Understanding Human Sexuality*, New York: McGraw Hill.
- Kelley, Harold i Michela, John L. (1980), »Attribution Theory and Research«, *Annual Review of Psychology*, 31, 457–501.
- Leyens, Jacques P.; Yzerbyt, Vincent i Schadron, Georges (1994), *Stereotypes and Social Cognition*. London: SAGE Publications.
- Meyer, Judith P. (1980), »Causal Attribution for Success and Failure: A Multivariate Investigation of Dimensionality, Formation and Consequences«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 38(5), 704–718.
- Myers, David G. (1993), *Social Psychology*, New York: McGraw-Hill.
- Pease, Bob i Allan (2003_a), *Zašto muškarci lažu, a žene plaču*, Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pease, Bob i Allan (2003_b), *Zašto muškarci ne slušaju, a žene ne znaju čitati zemljovide*, Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pečjak, Vid (2001), *Psihologija treće životne dobi*, Zagreb: Prosvjeta.
- Pennington, Donald C. (1997), *Osnove socijalne psihologije*, Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Petz, Boris (1992), *Psihologijski rječnik*, Zagreb: Prosvjeta.
- Ross, Mark i Fletcher, George J. (1985), »Attribution and Social Perception«, u: Lindsey, V. G. & Aronson, E. (ur.), *Handbook of Social Psychology 2*, New York: Random House.

- Russell, Dan (1982), »The Causal Dimension Scale: A Measure of How Individuals Perceive Causes«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(6), 1137–1145.
- Salković, Nenad (2004), *Spolne razlike u poslovnom svijetu*, Zagreb: Selectio.
- Schaefer, Robert T. i Lamm, Ron P. (1995), *Sociology*, New York: McGraw Hill.
- Sindik, Joško (2006), »Rezultati istraživanja ovisne o ponašanju uzoraka ispitanika kod odgovaranja na upitnike«, *Školski vjesnik*, 55 (1–2), str. 119–127.
- Spence, Janet T.; Deaux, Kay i Helmreich, Robert L. (1985), »Sex Roles in Contemporary American Society«, u: Lindsey, V. G. & Aronson, E. (ur.), *Handbook of Social Psychology* 2, New York: Random House.
- Swim, Janet K. i Sanna, Lawrence J. (1996), »He's Skilled, She's Lucky: A Meta-Analysis of Observer's Attributions for Women's and Men's Successes and Failures«, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(5), 507–519.
- Weiner, Bernard (1985), »An Attributional Theory of Achievement, Motivation and Emotion«, *Psychological Review*, 92(4), 548–573.
- Weiner, Bernard; Russell, Dan i Lerman, David (1979), »The Cognition-Emotion Process in Achievement-Related Contexts«, *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(7), 1211–1220.

HOW DO FORMER MALE AND FEMALE STUDENTS EVALUATE THE DIVERSITIES BETWEEN PROFESSORS OF DIFFERENT GENDERS?

Joško Sindik

Aim. The main purpose of the research is an attempt to find an empirical answer to the question: do former students of both genders perceive differently the characteristics of male and female university professors? The problems of the research were to establish: how do male and female examinees judge the different characteristics of professors of both genders (1); whether the examinees of different genders judge the characteristics of male and female professors differently (2); if the examinees of different genders evaluate the attributes of male and female professors related to communication skills and abilities (3), in other words, with the scientific aspect of work (4); do examinees from different faculties evaluate the characteristics of male and female professors (5)

Methods. The interviewees in the research were all people with university education (44 female examinees, 33 male examinees, 77 in total, graduates of different faculties in Croatia). The differences between them were age, gender and the type of academic studies (socially-humanistic/non-socially-humanistic), and level of education. The examinees were evaluating the characteristics of male and

female university professors based on characteristics lists from the book of the Slovenian psychologist Vid Pečjak.

Results and conclusions. Both male and female examinees are more inclined to perceive the features of female professors as more prominent (desirable) (1); neither male nor female examinees tend to judge professors of different genders dissimilarly (2); examinees of different genders evaluate the attributes of male and female professors tied to communication skills and abilities in the same manner (3), and in a different manner the characteristics of male and female professors connected to the scientific aspect of work (4); former students of socially-humanistic faculties when compared to former students of other faculties equally evaluate the characteristics of the male, but not those of the female professors, whilst former students of psychology in comparison to former students of other faculties equally judge the attributes of both male and female professors.

Key words: *professors, gender, students, differences, discrimination, characteristics*